

УДК 351:796.011.1:615.825

Рибчич Іван Євстахович

лікар зі спортивної медицини

Львівського обласного лікарсько-фізкультурного диспансеру,
аспірант Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. Досліджено процес фізичної культури як важливий засіб підвищення соціальної активності населення країни. Проаналізовано соціальну цінність спорту як стимульований вплив на розвиток фізичної культури серед різних верств населення. Окреслено систему дитячо-юнацького спорту як складову становлення державної молодіжної політики України. З'ясовано особливості державноуправлінських аспектів регулювання процесів фізичної культури та спорту в соціально-гуманітарній політиці.

Ключові слова: фізична культура, соціальна політика, спорт, державне управління, молодіжна політика, соціальна цінність, дитячо-юнацький спорт.

Рибчич И. Е. Физическая культура и спорт как составляющая развития государственной молодежной и социальной политики

Аннотация. Исследован процесс физической культуры как важное средство повышения социальной активности населения страны. Проанализировано социальную ценность спорта как стимулированное влияние на развитие физической культуры среди различных слоев населения. Определено систему детско-юношеского спорта как составляющую становления государственной молодежной политики Украины. Выявлены особенности управленческих аспектов регулирования процессов физической культуры и спорта в социально-гуманитарной политике.

Ключевые слова: физическая культура, социальная политика, спорт, государственное управление, молодежная политика, социальная ценность, детско-юношеский спорт.

Rybchych I. E. Physical culture and sports as part of the development of the state youth and social policy

Annotation. The process of physical culture as an important means of improving the social activity of the population. Analysis of the social value of sport as a simulated impact on the development of physical culture among different population groups. Outlined a system of youth sports as part of the formation of the state youth policy in Ukraine. The features public administration aspects of regulation processes of sport in social and humanitarian policy.

Keywords: physical education, social policy, sports, governance, youth policies, social values, youth sport.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні сьогодні мільйони людей різного віку займаються спортом, уважають його невід'ємною частиною свого життя. Невідкладні завдання вирівнювання соціально-

економічної ситуації в нашій країні вимагають залучення до заняттям спортом ще більшої кількості населення, не менш актуальне це завдання і для підростаючого покоління. Саме спорт і спортивна мораль можуть стати не тільки основою його здорового способу життя, а і моральним вибором молоді [2]. Зі зміцненням здоров'я громадян країни тісно пов'язане фізичне виховання дітей, підлітків, дорослого населення, а фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної та трудової активності людей, задоволення їхніх моральних, естетичних і творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх відносин між народами та зміцнення миру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питання розвитку спорту серед молоді, його організації та підтримки державою присвячено останніми роками значну кількість досліджень. Також це є предметом наукових пошуків вітчизняних і російських дослідників та фахівців фізичного виховання і спорту, зокрема Л. Волкова, Г. Мазурашу, М. Набатникова, В. Платонова, О. Пришви та ін. Певною мірою окремі аспекти, присвячені соціальному захисту спортсменів, розглядаються в публікаціях, що мають загальний характер і присвячені соціально-правовому захисту громадян України [1, с. 12]. Аналізуючи історіографічну базу дослідження, слід звернути увагу, що на сьогодні існує досить значний масив наукових доробок із різних аспектів соціального захисту у сфері масового спорту вітчизняних науковців, таких як М. Авраменко, С. Богданова, М. Кравченко та ін. [3]. Джерельною базою статті є різноманітні за походженням і змістом документи – законодавчі та підзаконні акти України, документи міжнародного характеру та матеріали періодичної преси.

Визначення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Піднести престиж заняття спортом, досягнення масовості та певним чином трансформувати її у вищі досягнення, питання, які слід урегулювати в законодавчій сфері, які існують шляхи вдосконалення фінансування галузі спорту серед молоді, – це стало передумовами нашого дослідження. Однак, незважаючи на широке коло досліджень і значну кількість наукової та

зарубіжної літератури, проблеми в спорті є, і ці проблеми на сьогодні ще недостатньо вивчені. Залишається неврегульованим забезпечення ресурсами діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл, а саме спортивними спорудами, обладнанням, інвентарем. Основною проблемою, що не дає можливості спортивним школам здійснювати свою діяльність у правовому полі, є відсутність положення про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Аналіз значного обсягу наукових публікацій свідчить про те, що їх кількість і ступінь вивчення дослідниками не можна вважати вичерпаними, і тема потребує дальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування особливостей розвитку державної молодіжної та соціальної політики через активізацію процесів фізичної культури та спорту в країні. Для цього слід вирішити низку завдань:

1. Дослідити процес фізичної культури як важливий засіб підвищення соціальної активності населення країни.
2. Проаналізувати соціальну цінність спорту як стимульованого впливу на розвиток фізичної культури серед різних верств населення.
3. Окреслити систему дитячо-юнацького спорту як складову становлення державної молодіжної політики України.
4. З'ясувати особливості державноуправлінських аспектів регулювання процесів фізичної культури та спорту в соціально-гуманітарній політиці.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування усвідомленого вибору активного способу життя, скерованого на вивчення динаміки фізкультурних уподобань молоді розширить можливості організації фізкультурно-оздоровчої роботи в державі. Сучасний спорт і система підготовки спортсменів високої кваліфікації ставлять першочерговим завданням ефективний розвиток спорту серед молоді, формування діючої системи відбору перспективних дітей та підлітків до регулярних занять з обраного виду спорту, створення умов для реалізації ними набутих рухових навичок і основ окремих видів спорту в

дальшій спортивній діяльності [6, с. 7]. Система дитячо-юнацького спорту об'єднує спортивні школи всіх типів, що забезпечують відбір осіб із системи дитячого спорту, поступову спеціалізацію юних спортсменів, які мають високий рівень підготовленості, для участі в міжнародних спортивних змаганнях дітей та школярів, а також для дальшого переходу в систему резервного спорту [4]. Головною метою фізичного виховання молоді є підвищення її фізичної культури, що насамперед передбачає її залучення до активного способу життя. Наразі фахівці не мають сумнівів, що формування позитивної мотивації особи до занять спортом безпосередньо впливає на ефективність провадження молодіжної політики. Форма фізкультурних занять повинна сприяти підвищенню зацікавленості молоді до процесу фізичного виховання.

Вивчення складових молодіжної та соціальної політики держави, скерованих на вирішення проблем, які назріли в галузі фізичного виховання, показало, що організація фізичного виховання молоді на основі їх профільності підвищує мотивацію до занять, впливає на їх систематичність і сприяє підвищенню фізичної підготовленості [7]. Фахівці наголошують, що створення оптимальних умов організації процесу фізичного виховання передбачає підхід, заснований на свободі вибору видів фізкультури і спорту.

Складна ситуація в Україні, проблеми в економіці та нестабільність у політичній сфері призводять до загального зниження рівня здоров'я нації. Становлення Української незалежної держави та швидкозмінні умови розвитку суспільства потребують вироблення ефективних механізмів соціального захисту спортсменів. Підвищення рівня соціального захисту спортсменів на рівні зайнятості масовим спортом залишається для України надзвичайно болючим питанням. Важливим елементом соціальної адаптації та реабілітації спортсменів є їх участь у суспільному житті.

Спортсмени виступають як одна з найбільш соціально активних категорій людей, тому проблематика їх спортивної діяльності як елемент соціального захисту є надзвичайно актуальною, її розгляд сприятиме популяризації

накопиченого в країні досвіду соціальної роботи. До того ж висвітлення запропонованої теми активізує увагу спільноти до проблем олімпійців, а в кінцевому підсумку сприятиме формуванню позитивного іміджу країни [9, с. 11]. Отже, молоді люди становлять досить численну категорію населення України, впливають на всі сфери життя суспільства, є активними учасниками політичних, економічних, соціальних, культурних процесів у державі, тому від рівня соціального захисту цієї категорії населення значною мірою залежить майбутнє України. Варто усвідомлювати, що молодь може і хоче бути корисною у власній державі, у багатьох сферах діяльності їх здібності, якості, уміння та навички є унікальними і незамінними.

Останніми роками в Україні функціонують державні та громадські структури, діяльність яких спрямовано на створення сприятливих умов для зайнятості у спорті молоді [8]. Перед державою ставиться вимога вживати всіх необхідних заходів для забезпечення молоді умов для її активної участі в трудовій діяльності і громадському житті, розкриття свого потенціалу. Насамперед це здійснення процесу, що має за мету допомогти молодій людині досягти оптимального фізичного, інтелектуального, соціального рівня діяльності, надавши засоби для поліпшення свого життя, розширення незалежності та мати доступ до будь-яких сфер життя суспільства. Спорт поряд з іншими напрямками соціального захисту є частиною державної політики стосовно молоді. Спорт в Україні і в світі допомагає молодим громадянам інтегруватися в суспільстві.

До того ж в українському суспільстві вже сформувалася тенденція відкритого доступу молоді до спорту та фізичної культури. Адміністрування питання розвитку спорту в Україні має позитивний характер; розвиток спорту загалом позитивно впливає на суспільство, оскільки молодь веде активне життя та є прикладом для багатьох [9, с. 7]. Це важливо особливо для суспільства, в якому існують численні соціальні та економічні проблеми. Якщо держава не змінить підходу до медико-біологічного забезпечення спортсменів, організації їхнього харчування, що сьогодні не відповідає вимогам, не підсилить наукову

основу спорту, особливо спорту найвищих досягнень, усе буде марним. Питання розвитку спорту серед молоді актуальне завжди, адже щоб пишатися своїми спортсменами, державі слід забезпечити умови для того, щоб діти мали можливість реалізувати свої таланти та здібності й примножити спортивну славу країни.

Пошук обдарованої молоді, формування здорового способу життя, організація х змістовного відпочинку та дозвілля, надання підтримки, розвиток здібностей і набутих навичок вихованців, створення необхідних умов для максимальної реалізації їхніх здібностей в обраному виді спорту є надзвичайно актуальною проблемою. Водночас останніми десятиріччями зруйновано систему відбору до навчання у спортивних школах, втрачено позитивний досвід селекційного відбору, обстеження й аналізу конституційних, зростових і фізичних аспектів молоді людини.

У системі масового спорту серед молоді слід забезпечити оптимальне співвідношення кількості молодих людей, які займаються спортом на різних етапах багаторічного вдосконалення, передбачаючи відсів недостатньо перспективних з погляду спеціальної підготовки. Це можливо, ураховуючи, що практика засвоєння основних видів спорту дасть змогу спрямовувати найбільш здібну молодь у конкретному виді спорту для дальшого вдосконалення в системі дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Водночас спостерігається тенденція до зниження активності молоді у спорті.

Спорт – органічна частина фізичної культури, особлива сфера виявлення й уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності. Соціальна цінність спорту визначається його дієвим стимулювальним впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення [5, с. 9]. Загальновідомо, що спорту вищих досягнень не буває без дитячо-юнацького спорту. Тому цей напрямок роботи в системі розвитку фізичної культури і спорту перебуває на особливому рахунку в усіх країнах, що хочуть мати високі спортивні показники та здорову націю [7].

Успіхи українських спортсменів, безсумнівно, є гордістю нашої держави, вони підносять її авторитет на світовій арені. Самих же спортсменів міжнародні нагороди та досягнення надихають на нові звершення не лише в спорті, але й в особистому житті. Спорт – це одна з небагатьох у нашій країні можливостей самореалізуватися, довести іншим, і насамперед самому собі, що ти чогось вартий та можеш більше від інших. До того ж спортивні нагороди сприяють і поліпшенню матеріального становища людей, достатки яких у нашій державі, на жаль, ще залишаються порівняно низькими.

З метою поліпшення ситуації в цьому напрямку законодавчими та нормативно-правовими актами, ухваленими останнім часом, передбачено низку заходів на державному та місцевому рівнях щодо поліпшення матеріально-технічного стану, а також фінансового забезпечення діяльності спортивних шкіл усіх типів. Проте слід переглянути всю законодавчу базу, зокрема закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про позашкільну освіту», «Про місцеве самоврядування», «Про принципи фінансування з місцевих та державного бюджетів».

Гострим питанням є відсутність власної спортивної бази у шкіл, адже на оренду потрібних споруд витрачається ледве частка коштів і залишається надто мало їх на навчально-тренувальну роботу. Відбулося присвоєння категорій дитячо-юнацьким спортивним школам залежно від ефективності їх роботи. У них з'явиться можливість усім бажаючим займатися футболом, волейболом, баскетболом, гандболом, великим тенісом, бадмінтоном [11]. Пошуки оптимальної моделі фінансування діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл тривають.

На думку фахівців, доля спортшкіл сьогодні майже завжди залежить від обласного та місцевого бюджетів, і потрібно відпрацювати сучасні механізми координації цієї роботи. Чимало видів спорту мають пізню спеціалізацію. Багато дітей, які займаються в дитячо-юнацьких спортивних школах, продовжують навчання в них і після закінчення загальноосвітніх шкіл [12]. Це призводить до того, що втрачається найближчий резерв спортсменів-

кандидатів, а інколи і членів національної збірної, які не можуть бути прийняті до школи вищої спортивної майстерності.

Така діяльність у сфері суспільних відносин містить значний компонент публічних інтересів – здоров'я нації, трудова спроможність, здатність виконувати функції, що вимагають особливих фізичних можливостей людини, резистентність населення щодо окремих хвороб, забезпечення відповідних умов проведення масових спортивних заходів тощо. Політика держави в цій сфері здійснювалась органом виконавчої влади – Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, реорганізація якого з черговим виокремленням із його складу окремого Міністерства молоді та спорту свідчить про високу актуальність спорту як об'єкта державного управління.

Засобами регулювання спортивної діяльності є фінансування за рахунок державних коштів. Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері, органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості.

Держава визнає і всебічно підтримує олімпійський рух в Україні, діяльність всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств, національних спортивних федерацій, інших громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Фізична культура має такі напрямки: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація [10]. Потрібно об'єднати зусилля центральних і місцевих органів влади для пропагування здорового способу життя та забезпечення належних умов для тренувань спортсменів різного віку та рівня підготовки.

Уже зараз слід подумати про потребу розробки програми підготовки молоді у сфері спорту. Сьогодні юні спортсмени навчаються в цих спортивних

школах, а через чотири роки випускники прийдуть до збірної, і їхні місця в школах посядуть інші; головне завдання держави – забезпечити здоров'я людей; адже спорт – це насамперед здоров'я. Здорова людина хворіє менше, не виникатиме потреби витратити кошти на лікування, краще їх витратити на запобігання хворобі; здорове населення житиме довше. Проте пропаганда спорту, здорового способу життя не має бути відірваною від реалій. Якщо говоримо про користь занять спортом, для цього мають бути відповідні сучасні споруди, де можна займатися за своїми вподобаннями і здібностями.

Висновки з даного дослідження. Отже, спортивна практика є надзвичайно ефективним механізмом інтеграції людей у суспільство, це доводить той факт, що спортсмени в Україні є однією з найбільш соціалізованих та адаптованих до життя груп. Державні програми підтримки молоді в Україні є однією з найбільш детально розроблених та науково обґрунтованих у Європі. Також дослідження доводить, що спорт є одним із пріоритетних напрямків державної діяльності, спрямованої на соціалізацію населення України.

Перспективи подальших розвідок. У той же час нестача коштів негативно впливає на рівень соціального захисту молоді та не дозволяє реалізувати повною мірою значну частину передбачених законом прав і гарантій. Незважаючи на ці проблеми, участь у спортивних змаганнях молоді дозволяє їй не тільки самореалізуватися, усвідомити свою значущість, але й сприяє виробленню позитивного іміджу України в світі, оскільки українські спортсмени є високорезультативними. Це підтверджується стійкою позитивною динамікою зростання кількості нагород на міжнародних спортивних змаганнях.

Список використаних джерел:

1. Бобырева М. М. Совершенствование методики профессионально-прикладной физической подготовки студентов медицинских вузов : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / М. М. Бобырева. – Алматы, 2008. – 27 с.
2. Боляк Н. Л. Історія розвитку оздоровчої аеробіки / Н. Л. Боляк // Теорія та методика фізичного виховання. – 2006. – №5. – С. 36–38.

3. Волков Л. В. Детский и юношеский спорт: методология исследования и разработка учебной дисциплины / Л. В. Волков // Актуальні проблеми фізичної культури та спорту в сучасних соціально-економічних умовах : II Міжнародна наукова конференція, 2005 р. – Запоріжжя, 2005. – С. 14-19.
4. Гордієнко Л. В. Фізична підготовленість та спортивні уподобання студентів національного університету «Києво-Могилянська академія» / Л. В. Гордієнко, В. М. Горборуков, С. В. Збанацький – К. : КМ «Academia». –2003. – С. 322-324.
5. Дементьева Н. Ф. Формы и методы медико-социальной реабилитации нетрудоспособных граждан / Н. Ф. Дементьева, Э. В. Устинова. – М.:ЦИЭТИН, 2002. – 135 с.
6. Захаріна Є. А. Формування мотивації до рухової активності у процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Є. А. Захаріна. – Київ, 2008. - 22 с.
7. Зеленюк О. В. Фізичне здоров'я, мотивації та потреби до занять фізичною культурою і спортом студентів національного університету «Києво-Могилянська академія» / О. В. Зеленюк, Г. В. Біловол. – К. : КМ «Academia». –2002. – С. 401–404.
8. Коник Г. А. Учебные занятия по видам спорта как средство формирования мотивации к здоровому образу жизни у студентов высших учебных заведений [Электронный ресурс] / Г. А. Коник, В. А. Темченко, Т. Е. Усова. – Режим доступа : <http://lib.sportedu.ru/books/xxpi/2002N4/p41-45.htm>
9. Мазурашу Г. Г. Здоров'я – пріоритет державної політики / Г. Г. Мазурашу // Спортивно-розважальне видання “Супер!” : спец. випуск, присв. пробл. сфери фіз. культури і спорту в Україні. – 2009. – 24 с.
10. Марченко О. Ю. Відношення студентів, які займаються та не займаються спортом, до занять фізичним вихованням / О. Ю. Марченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми. – 2009. – №9. – С. 88-91.
11. Мічуда Ю. П. Проблеми вдосконалення механізмів державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні / Ю. П. Мічуда // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк, 2002. – Т. 1. – С. 26-28.
12. Темченко В. А. Секционная форма организации физического воспитания студентов / В. А. Темченко, Р. Р. Сиренко // Физическое воспитание студентов. – 2010. – № 3. – С. 99-101.

Statement of the problem. In Ukraine today millions of people of all ages involved in sports, consider it part of our lives. Urgent tasks leveling socio-economic situation in the country require the involvement of the sport even more people, no less urgent task for the younger generation. It is sport and sport ethics can become not only the basis for its healthy lifestyles, and moral choice and youth.

Urgency. With the consolidation of the health of citizens is closely related physical education of children, adolescents, adults; and physical education is an important means to improve the social and labor activity of people meet their moral, aesthetic and creative requests vital need mutual communication, developing friendly relations among nations and peace.

The purpose of the article – clarify the characteristics of the national youth policy and social processes through activation of sport in the country.

Our task was to study: 1. To study the process of physical training as an important means of increasing social activity of the population. 2. Analyze the social value of sport as a simulated impact on the development of physical culture among different population groups. 3. Draft a system of youth sport as part of becoming state youth policy in Ukraine. 4. Determine the features management aspects of regulation processes of sport in social and humanitarian policy.

Summary. Modern sport and the system of training athletes qualified put priority effective development of sport among young people, the formation of the current system of selection of promising children and adolescents in regular classes chosen sport, creating conditions for the exercise of acquired motor skills and fundamentals of individual sports in further sports activities.

The system of youth sport combines sports schools of all types that recruitment of persons out of children sports gradual specialization of young athletes with a high level of preparedness to participate in international sports competitions for children and students, and to go further in Backup sport. The main goal of physical education of young people is increasing its physical training, which primarily involves engagement in active lifestyles.

Formation of positive motivation to sports persons directly affect the efficiency of the proceedings of youth policy. The form of physical education classes should enhance the interest of young people to physical education. Organization of physical education of young people based on their motivation to studies, affects their regularity and promotes physical fitness. Ukrainian society already established trend of open access to youth sports and physical culture. Administration of the development of sports in Ukraine is positive; development of sport in general a positive impact on society as youth leads an active life is an example for many.

Conclusion and outcomes. Thus, the practice of sport is extremely effective tool integrating people into society, is demonstrated by the fact that athletes in Ukraine is one of the most socialized and adapted to life groups. Government

programs to support young people in Ukraine is one of the most elaborate and scientifically based and Europe.